Archive of SID

مجله علمی سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران، دوره۲۶، شماره ۳،پاییز ۱۳۸۷: ۳۶۷-۳۶۰

● **مقاله تحقیقی** کد مقاله:۰۳۹

بررسی دانش داروسازان شاغل در شهر تهران در مورد روش اورژانس پیشگیری از بارداری به وسیله قرص های HD

دکتر محمد عباسی نظری ۱

دکترجمشید سلام زاده ۲*

۱. استادیار گروه داروسازی بالینی- دانشکده داروسازی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی

۲. دانشیار گروه داروسازی بالینی - دانشکده داروسازی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی

*نشانی نویسنده مسئول: تهران - خیابان ولی عصر- مقابل خیابان توانیر- کوچه شمس- دانشکده داروسازی دانشگاه علوم پزشکی وخدمات بهداشتی درمانی شهید بهشتی

تلفن:۰۹۱۲۲۱۹۵۸٦٦

فکس: ۸۸۸۷۳۷۰٤

E-mail:
jsalamzadeh@yahoo.com

چکیده

سابقه و هدف : امروزه روش استفاده پیشگیری اورژانس با استفاده از قرصهای ضدبارداری (High Dose(HD به عنوان یکی از قابل اعتماد ترین روش های جلوگیری از بارداری های ناخواسته پس از تماس جنسی محافظت نشده توصیه می گردد. داروسازان می توانند نقش موثری در ارائه صحیح اطلاعات و توصیه به بیماران دراستفاده از این روش داشته باشند. این مطالعه جهت بررسی دانش داروسازان در خصوص روش پیشگیری اورژانس از بارداری به وسیله استفاده از قرصهای HD طراحی گردید. بطور همزمان متغیرهای احتمالی مرتبط با دانش داروسازان دراین مورد نیز ارزیابی گردید.

مواد و روشها : ابتدا پرسشنامه مناسبی مشتمل بر اطلاعات فردی داروسازان و نیز سئوالات مربوط به ارزیابی دانش داروسازان درباره روش مزبور طراحی گردید. ۱۰۰ داروخانه از مجموعه داروخانه های شهری تهران جهت مطالعه حاضر انتخاب گردیدند. داروسازان داروخانه ها در طی ۲ مرحله مورد مراجعه حضوری یک پرسشگر مونث به عنوان متقاضی قرار گرفتند. در مراجعه اول پرسشگر به صورت ناشناس در یک تماس رو در رو جهت ارزیابی دانش داروساز در خصوص روش مزبور مراجعه می نمود. جوابهای داروساز بلافاصله پس از ترک داروخانه در پرسشنامه مربوطه درج می شد. در مرحله دوم مراجعه ، پرسشگر به اخذ اطلاعات فردی داروساز مبادرت می نمود.

یافته ها : در مجموع ۱۰۰داروساز شامل ٦٤ مرد و ۳٦ زن با میانگین سنی و انحراف معیار ۱۳/۵±۴۲/۹۸ سال مورد مطالعه قرار گرفتند. ۷۱ نفر از وجود روش پیشگیری اورژانس از بارداری بااستفاده از قرص HD اطلاع داشتند ولی تنها تعداد ۲۸ نفر با آگاهی جامع به تمامی گزینه ها پاسخ صحیح دادند. آنالیزهای رگرسیون نشان داد که داروسازان زن میزان دانش

www.SID.ir

Archive of SID

و آگاهی بیشتری در این خصوص دارند. (r = -0.35,P<۰/۰۰۰۱) شرکت و یا عدم شرکت داروسازان در دوره های بازآموزی با عنوان روشهای ضدبارداری رابطه ای را با میزان دانش آنان نشان نداد.

نتیجه گیری: سابقه یافته های این مطالعه نشان می دهد اطلاعات داروسازان پیرامون روش پیشگیری اورژانس از بارداری به کمک قرص HD باتوجه به در دسترس بودن آن، محدود است. با عنایت به نقش و جایگاه ممتاز داروسازان در اطلاع رسانی دارویی به عموم ، افزایش اطلاعات آنها بالاخص داروسازان مرد در مورد این روش ضروری است.

واژه های کلیدی: داروساز- دانش- پیشگیری اورژانس از بارداری- تهران

تاریخ دریافت مقاله:// تاریخ اصلاح نهایی// تاریخ پذیرش مقاله://

مقدمه

احتمال بارداری میان خانم های ۲۶-۱۹ ساله در صورت انجام یک مقاربت بدون استفاده از روش پیشگیری از بارداری در ایالات متحده حدود ۵۰٪ گزارش شده است (۱). ایران با دارا بودن جمعیتی بالغ بر۶۵/۷۳۹/۵۲۱ نفر درسال ۲۰۰۷ هجدهمین کشور پر جمعیت دنیا می باشد و نرخ رشد جمعیتی آن درهمین سال معادل ۰/۷٪ گزارش گردیده است (۲). اصولا موارد زیادی از بارداری ها بصورت ناخواسته در کشور انجام می گیرد و افزایش جمعیت همواره به عنوان یکی از دغدغه های مسئوولین امر کشور مطرح و استفاده از روش هایی جهت پیشگیری از بارداری های ناخواسته، همواره مدنظر بوده است. یکی از رایج ترین روشهای مزبور، روش یوزپ است. اولین بار در دهه ۱۹۷۰ یوزپ (Yuzep) و همکاران استفاده از ۴ قرص ترکیبی HD حاوی ۱۰۰ میکروگرم اتینیل استرادیول و ۱ میلی گرم نورژسترل (بفاصله زمانی ۲ قرص هر ۱۲ ساعت) را به عنوان روش موثر جلوگیری از بارداری در موارد مقاربت محافظت نشده معرفی نمودند (۳). این روش در سال ۲۰۰۰ توسط سازمان غذا و داروی آمریکا تایید شد میزان بارداری در صورت استفاده از این روش در ۱۲ ساعت اول پس از مقاربت تنها ۱٪ و در صورت استفاده در ۷۲ ساعت اول حدود ۳٪ گزارش شده است (۴).

اصولا داروسازان شاغل در داروخانه یکی از اعضای در دسترس جامعه پزشکی جهت مشاوره و اطلاع رسانی صحیح پیرامون روشهای جلوگیری از بارداری های ناخواسته با استفاده از روش مزبور می باشند. مقالات اندکی در مورد ارزیابی دانش و نگرش داروسازان پیرامون این روش موجود است. براساس مطالعه ای توصیفی تنها ۳۵٪ از داروسازان شاغل در داروخانه های پنسیلوانیای آمریکا قادر و مایل به توصیه صحیح روش یوزپ به افراد درخواست کننده بوده اند(۵).

در مطالعه دیگری در سوئد، پرسشنامه ای بصورت تلفنی یا ایمیل جهت سنجش معلومات داروسازان شهر پیتسبورگ درمورد روش مزبورارسال گردید. در مجموع ۶۵٪ داروسازان به حداقل ۵۰٪ سوالات پاسخ صحیح داده بودند. ضمنا تنها ۱۰٪ داروسازان مورد بررسی زمان استفاده از روش را بصورت صحیح (حداکثر تا ۷۲ ساعت پس از انجام مقاربت) ذکر نموده بودند(۶).

تحقیق حاضر با هدف بررسی دانش داروسازان شهر تهران (به عنوان پایتخت و پر جمعیت ترین شهر کشور) پیرامون مقوله پیشگیری اورژانس از بارداری با استفاده از قرص HD طراحی گردید.

روش کار

در ابتدا پرسشنامه ای جهت ثبت اطلاعات مشتمل بر ۲ قسمت طراحی گردید. در قسمت اول ۶ گزینه مرتبط با روش های پیشگیری اورژانس از بارداری به وسیله قرص HD به شرح: آگاهی از وجود روش، زمان صحیح مصرف پس از انجام مقاربت، دوز مصرفی، فواصل مصرفی، مهمترین عارضه و روش پیشگیری از

www.SID.ir

Archive of SID

عارضه درج گردید. در قسمت دوم پرسشنامه اطلاعات دموگرافیکی داروسازان شامل سن، جنس، سالهای اشتغال و شرکت دردوره های بازآموزی پیرامون روش های ضد بارداری درج گردید. نمونه پرسشنامه مورد استفاده در شکل ۱نشان داده شده است.

تعداد ۱۰۰داروخانه شهری براساس جدول اعداد تصادفی از میان حدود ۱۳۰۰ داروخانه شهری موجود تهران درسال ۱۳۸۴جهت انجام مطالعه انتخاب گردید. پرسشگری آموزش دیده در قالب یک فرد عامی (standard patient) بصورت حضوری به داروخانه های منتخب مراجعه نموده و خواستار صحبت با دکتر داروساز مسئوول فنی داروخانه می گردید. پرسشگرپیرامون چگونگی جلوگیری از وقوع احتمالی یک بارداری ناخواسته به سبب انجام یک مقاربت محافظت نشده با استفاده از قرص HD از داروساز مربوطه سوال می نمود. در صورت ابراز پاسخ مثبت، پرسشگر در غالب یک محاوره رو دررو سایر سئوالات پرسشنامه را در خصوص دوز، فاصله زمانی صحیح استفاده، فواصل مصرف قرصها، مهمترین عارضه و روش پیشگیری از عارضه را مطرح و پس از آن بلافاصله در خارج داروخانه پرسشنامه را تکمیل می نمود. در فاصله زمانی ۵-۳ روز پس از مراجعه اولیه، مجدداً پرسشگر به عنوان دانشجوی داروسازی سال آخر که تحقیقی پیرامون دوره های بازآموزی داروسازان انجام می دهد، به داروخانه مراجعه و اطلاعات دموگرافیک داروساز مورد مشاهده اول را اخذ ودر پرسشنامه درج می نمود.

پس از اتمام بررسی ۱۰۰داروساز شاغل در داروخانه های شهری، اطلاعات پرسشنامه ها وارد برنامه Excell 2003 شده و سپس با استفاده از نرم افزار SPSS(version 11.0) و با انجام تست های Mann-Whitney, Kendalls Rank Correlation, تحلیل های آماری و مقایسه ای داده ها انجام گرفت. جهت تحلیل آماری معیاری تحت عنوان" دانش تام داروساز" مورد استفاده واقع شد که جمع جبری پاسخ های مثبت داروساز به گزینه های اول تا ششم مربوط به آگاهی درمورد روش پیشگیری اورژانس از بارداری به وسیله قرص HD و جزئیات استفاده از آن بود. به عبارتی عدد صفر بیانگر فقدان هر گونه اطلاعات در مورد روش و عدد ۶ بیانگر اطلاعات کامل و صحیح پیرامون روش مزبور بود.

یافته ها

بطور کلی تعداد ۱۰۰ دکتر داروساز شاغل در داروخانه های شهری تهران مورد بررسی قرار گرفتند. جدول۱خصوصیات دموگرافیکی و نیز میزان شرکت آنان در دوره های بازآموزی داروسازان پیرامون روش های ضد بارداری را نشان می دهد.

۷۱ نفر از داروسازان مورد بررسی، از وجود روش پیشگیری اورژانس از بارداری بوسیله قرص HD پس از مقاربت محافظت نشده مطلع بودند. از میان ۲۹ نفر فاقد اطلاع در این مورد، تنها ۳ نفر زن و مابقی مرد بودند.

همچنین میزان آگاهی داروسازان در مورد سایر نکات روش مزبور نیز براساس موارد مندرج در پرسشنامه تعیین و به تفکیک جنسیت مشخص گردید و در نهایت پارامتر دانش تام داروسازان براساس مجموع امتیازات حاصله تعیین گردید که مقادیر آنها در جدول ۲ آورده شده است. شایان ذکر است که مجموعا ۲۸ نفر از داروسازان کلیه اطلاعات صحیح را در مورد روش مورد نظرداشتند (به عبارتی دیگر میزان ارزشیابی شده دانش تام داروساز برای آنان نمره ۶ بود).

جهت بررسی رابطه میان دانش تام داروسازان و سن آنها از آنالیز Kendalls rank correlation استفاده گردید که نتیجه آن یک رابطه معنی دار منفی را نشان داد (P <۰/۰۰۰۱ و۳۵/ ۰ -= r) یعنی با افزایش سن داروسازان میزان اطلاعات آنها از روش ضد بارداری اورژانس کمتر می گردید. جهت بررسی رابطه میان دانش تام داروسازان و جنسیت آنان از آزمون Mann-Whitney استفاده شد که اختلاف معنی داری میان جنسیت زن و مرد و میزان دانش تام ملاحظه گردید(P <۰/۰۰۰۱) بطوری که داروسازان زن در مجموع آگاهی بیشتری نسبت به داروسازان مرد در خصوص روش مورد بررسی داشتند.

همچنین آنالیزKendalls rank correlation رابطه معنی دار منفی میان دانش تام داروسازان و سابقه کار نشان داد (<۰/۰۰۰۱ Pو۳۲/ ۰ - = r) یعنی با افزایش میزان سابقه کار میزان آگاهی آنان در مورد روش پیشگیری توسط قرصHD کاهش می یافت. لیکن با انجام آزمونMann-Whitney رابطه معنی داری میان دانش تام داروسازان و شرکت آنها در دوره های بازآموزی پیرامون روش های ضد بارداری بدست نیامد.

نتیجه گیری

این تحقیق با هدف بررسی دانش داروسازان شاغل در داروخانه های شهر تهران در قبال روش پیشگیری اورژانس از بارداری بوسیله مصرف قرص های HD و عوامل مرتبط با آن طراحی گردید. چندین مطالعه قبلی به بررسی این موضوع بصورت تماس تلفنی و

www.SID.ir

Archive of SID

مشاوره با داروساز و یا ارسال پرسشنامه به داروسازان پرداخته اند. به عنوان نمونه Harwood و Nguyen پرسشنامه ای جهت ارزیابی دانش و نگرش داروسازان شاغل در شهر پیتسبورگ پیرامون روش یوزپ طراحی نمودند و پاسخ داروسازان را بوسیله تلفن یا ایمیل دریافت نمودند(۶). Haripasard در شهر Durban آفریقای جنوبی بصورت شخصی پرسشنامه ها را به داروخانه ها ارسال نمودند تا داروسازان میزان آگاهی خود در مورد موضوع پیشگیری اورژانس از بارداری بوسیله مصرف قرص HD را قید نمایند(۷). Benett و همکاران نیز با انجام یک مطالعه بصورت تلفنی میزان معلومات داروسازان شاغل در داروخانه های شهری پنسیلوانیا را ارزیابی نمودند(۵). بر خلاف مطالعات قبلی، در این مطالعه ما از روش مصاحبه رودررو با ۱۰۰ داروساز شاغل در داروخانه های شهری تهران استفاده نمودیم. در این مطالعه جهت کمی نمودن ارزیابی از معیاری قراردادی تحت عنوان "دانش تام داروساز" استفاده نمودیم که جمع جبری نمرات ۶ گزینه مجزا درخصوص دانش داروسازان پیرامون روش یوزپ بود. میانگین این معیار در داروسازان مورد بررسی مطالعه ۲/۵۰±۳/۰۰ بدست آمد. تفاوت مهمی در میزان آگاهی زنان داروساز در مقایسه با مردان داروساز مشاهده گردید که علت این امر می تواند مخاطب بودن بیشتر داروسازان زن جامعه در قبال پرسش پیرامون روش های ضد بارداری باشد. در مطالعه Benett و همکاران نیز مشخص گردید داروسازان زن از اطلاعات کامل تری در این زمینه در مقایسه با داروسازان مرد برخوردار می باشند(۵). در مطالعه حاضر ۷۱٪ داروسازان از وجود روش یوزپ مطلع بودند و لیکن تنها ۲۸٪ کل داروسازان در زمینه سایر جزئیات روش اطلاعات کامل داشتند. این رقم تا حد زیادی مشابه نتایج مطالعه Haripasard است که در آن ۳۳٪ داروسازان پیرامون روش یوزپ، نحوه استفاده و عوارض مهم آن اطلاعات صحیحی داشتند(۷).

از لحاظ آگاهی در مورد زمان بحرانی استفاده از این روش، ۴۵٪ داروسازان مطالعه حاضر فاصله زمانی صحیح (حداکثر ۷۲ ساعت پس از انجام مقاربت) را بیان نمودند در حالیکه در مطالعه Benett و همکاران ۳۳٪ داروسازان این رقم را بصورت صحیح اعلام نموده بودند(۵). همچنین حدود نیمی از داروسازان این مطالعه(۵۱٪) از مهمترین عارضه روش (تهوع و استفراغ) آگاهی داشتند در حالیکه در مطالعه Haripasard تنها ۲۲٪ و در مطالعه Benett ۴۶٪ افراد از عارضه اصلی این روش مطلع بودند. به نظر می رسد توجه داروسازان شهر تهران حداقل به مقوله عوارض جانبی قرص های HD بیشتر از داروسازان خارجی است.

در زمینه ارتباط عوامل احتمالی با میزان دانش داروسازان، مطالعه حاضر نشان داد که با افزایش سن و افزایش سالهای اشتغال بکار میزان دانش تام داروساز کاهش می یابد. عوامل مختلفی می توانند در این زمینه دخیل باشند از جمله: عدم احساس ضرورت و حس بی نیازی به کسب دانش روز و اکتفا به دانش قبلی، مشغول بودن در امور اقتصادی و فضای عمومی حاکم بر بازار دارویی کشور، عدم مطالعه مقالات و یافته های علمی به روز مراکز تحقیقاتی دانشگاهی داخلی و خارجی.

مطالعه ما نشان داد که حضور داروسازان در دروه های بازآموزی با موضوع روش های پیشگیری از بارداری تاثیری در میزان دانش آنها در این مورد نداشته است. واضح است که با توجه به جایگاه ویژه داروسازان در جامعه، اعتماد و اطمینان عمومی مردم به این قشر و سهولت دسترسی آسان و بدون واسطه و عدم اتلاف وقت بیماران و عدم پرداخت هزینه مشاوره، داروسازان را در موقعیتی خاص برای ارائه اطلاعات و راهنمایی های دارویی بیماران قرار می دهد و لازم است با آموزش کافی دانشجویان داروسازی و ارتقا سطح دوره های بازآموزی داروسازان شاغل و حتی درصورت امکان ارسال بروشورهای اطلاع رسانی دارویی از سوی متولیان امر از جمله معاونت های غذا و دارویی دانشگاه های علوم پزشکی، آگاهی داروسازان پیرامون مقوله پیشگیری اورژانس از بارداری به وسیله قرص های HD افزایش یابد. در مجموع نتایج مطالعه حاضر و مطالعات قبلی در این زمینه نشانگر ناکافی بودن دانش داروسازان (به خصوص مردان) در این زمینه هستند و لزوم ارتقاء سطح دانش آنان در این زمینه را محرز می نماید.

www.SID.ir

Archive of SID

بسمه تعالی تاریخ تنظیم: / /

دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی - دانشکده داروسازی

فرم ارزیابی دانش داروسازان شاغل در تهران در مورد روش یوزپ

- سوالات:

۱- آگاهی از روش: آگاهی دارد○ آگاهی ندارد○

۲- زمان صحیح مصرف(تا ۷۲ ساعت پس از مقاربت) آگاهی دارد○ آگاهی ندارد○

۳- دوز مصرفی(۴ قرص دردودوز منقسم) آگاهی دارد○ آگاهی ندارد○

۴- فواصل مصرف (۱۲ ساعت) آگاهی دارد○ آگاهی ندارد○

۵- مهمترین عارضه این روش(تهوع واستفراغ) آگاهی دارد○ آگاهی ندارد○

۶ - پیشگیری از عوارض: آگاهی دارد○ آگاهی ندارد○

امتیاز دانش تام داروساز (از ۶ نمره) :.....

- نام و آدرس داروخانه:
- جنسیت دکتر داروساز مونث○ مذکر○
- سن دکتر داروساز: .....ساله
- سوابق کار در داروخانه: .....سال
-
- در کدام یک از دوره های بازآموزی زیر شرکت داشته اید (یا در سخنرانی مربوط به مباحث زیر حضور داشته اید)

موضوع سخنرانی	بلی	خیر
دیابت		
آسم		
روش های ضد بارداری		
صرع		
هیپرتانسیون		

به نظر شما چه مباحثی در دوره های بازآموزی بایستی بیشتر مد نظر باشند؟

درمجموع برگزاری دوره های باز آموزی را مفید می دانید؟ کاملا ○ تا حدودی○ اصلا ○

نام و امضاء تکمیل کننده فرم: نام و امضاء کنترل کننده فرم:

شکل ۱-نمونه پرسشنامه مورد استفاده درتحقیق

www.SID.ir

Archive of SID

جدول ۱

جدول شماره یک : مشخصات دموگرافیک و توزیع حضور در دوره بازآموزی پیرامون روشهای ضد بارداری در ۱۰۰داروساز مورد بررسی		
مشخصات		**توزیع**
جنسیت	زن مرد	۳۶ نفر ۶۴ نفر
میانگین سنی (سال)		۴۲/۹۸±۱۳/۰۵
سابقه کار در داروخانه (سال)		۱۵/۰۵ ±۱۱/۶۰
شرکت در دوره بازآموزی پیرامون روش های ضد بارداری	بلی خیر	۳۳ نفر ۶۷ نفر

www.SID.ir

Archive of SID

جدول ۲

جدول شماره دو : میزان آگاهی از جزئیات روش پیشگیری اورژانس از بارداری به کمک قرص HD در داروسازان مطلع از وجود روش(n=71)					
نوع اطلاعات		زن	مرد	کل	درصد
آگاهی از زمان صحیح استفاده	بلی	۲۴	۲۱	۴۵	٪۶۳/۳۹
	خیر	۹	۱۷	۲۶	٪۳۶/۶۱
آگاهی از دوز صحیح مصرفی	بلی	۲۱	۱۷	۳۸	٪۵۳/۵۲
	خیر	۱۲	۲۱	۳۳	٪۴۶/۴۸
آگاهی از فواصل صحیح مصرف	بلی	۲۳	۲۲	۴۵	٪۶۳/۳۸
	خیر	۱۰	۱۶	۲۶	٪۳۶/۶۲
آگاهی از مهمترین عارضه روش	بلی	۲۷	۲۴	۵۱	٪۷۱/۸۳
	خیر	۶	۱۴	۲۰	٪۲۸/۱۷
آگاهی در مورد چگونگی کاهش عارضه روش	بلی	۲۶	۷	۳۳	٪۴۶/۴۷
	خیر	۲۴	۱۴	۳۸	٪۵۳/۵۳
میزان دانش تام داروسازان (از ۶ نمره) (میانگین ± انحراف معیار)		۴/۳۰ ±۲/۰۲	۲/۳۰±۲/۴۴	۳/۰۰±۲/۵۰	

www.SID.ir

Archive of SID

مراجع

1- *Dunson DB, Colombo B, Baird DD. Changes with age in the level and duration of fertility in the menstrual cycle. Hum Reprod. 2003; 17:1399-1403*

2-*http://encarta.msn.com/encyclopedia_761567300 -3/Iran.html*

3- *Yuzepe AA, Smith RP, Rademaker AW. A multicenter Clinical investigation employing ethinyl estradiol Combined with dl-norgestrel as postcoital contraceptive agent. Fertil Steril. 1982; 37:507:508-513*

4- *Westhoff C. Emergency contraception. N Engl J Med. 2003; 349: 1830-1835*

5-- *Bennett W, Petraitis C, D,Anella A, Marcella A. Pharmacists Knowledge and the difficulty of obtaining emergency contraception. Contraception. 2003; 68:261-267*

6- *Harwood B, Nguyen DK. Knowledge and attitudes of pharmacists regarding emergency contraception in an urban health system. Contraception. 2006; 76: 190*

7- *Hariparsad N. Knowledge of emergency contraception among pharmacists and doctors in Durban, South Africa Eur J Contracep Reprod Health Care. 2001; 6:21-26*

www.SID.ir